

Sygn. akt I UK 124/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 16 listopada 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Jerzy Kwaśniewski

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Marii P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 listopada 2010 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 1 grudnia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych do
ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 1 grudnia 2009 r. oddalił apelację ubezpieczonej Marii P. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 20 grudnia 2007 r., którym oddalono jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. z dnia 15 grudnia 2005 r. odmawiającej prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd odwoławczy przyjął za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi wnioskodawczyni, urodzona 31 stycznia 1957 r., wykazała 26 lat, 7 miesięcy i 11 dni okresów składkowych i nieskładkowych. W okresie od 8 lutego 1986 r. do 31 marca 1988 r. była zatrudniona w Klinice Chirurgii na stanowisku asystenta, a w okresie od 1 kwietnia 1988 r. do 24 czerwca 1997 r. w C. na stanowisku starszego biologa specjalisty, wykonując w tym czasie pracę w warunkach szczególnych wymienioną w dziale XII poz. 3 pkt 5 wykazu stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 25 października 1983 r. (Dz. Urz. Nr 6, poz. 44), tj. technika wykonującego pracę z materiałem biologicznie zakaźnym. Uzupełniając materiał dowodowy o zeznania świadka Jana K., Sąd drugiej instancji ustalił dodatkowo, że w okresie pracy na stanowisku młodszego asystenta biologa w Klinice Chirurgii Szpitala Uniwersyteckiego w K. (od 8 lutego 1986 r. do 31 marca 1988 r.) ubezpieczona nie miała kontaktu z materiałem biologicznie zakaźnym, zajmowała się bowiem badaniem biopsyjnym głównie próbek guzów nowotworowych. W tym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny zaakceptował stanowisko Sądu Okręgowego, iż sporny okres pracy w Szpitalu Uniwersyteckim nie był okresem wykonywania pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej jako: ustawa emerytalna), który w ust. 4 odnośnie do rodzajów prac lub stanowisk odsyła do przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U.

Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej jako: rozporządzenie). Stosownie bowiem do § 1 pkt 2 rozporządzenia, właściwi ministrowie, kierownicy urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalają w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, a zatem jedynie zatrudnienie na stanowiskach ściśle ustalonych przez te organy może zostać zaliczone do stażu w warunkach szczególnych. W zarządzeniu Nr 37 Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 25 października 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, stanowiącym uszczegółowienie stanowisk objętych wykazem prac wymienionych w załączniku do rozporządzenia, uwzględnione zaś zostało stanowisko robotnika, technika wykonującego pracę z materiałem zakaźnym (w warunkach laboratoryjnych). Prowadzenie przez wnioskodawczynię badań laboratoryjnych na materiale biologicznym niemającym charakteru zakaźnego nie stanowi więc w świetle zarządzenia pracy w warunkach szczególnych, pomimo styczności z substancjami chemicznymi. Bez uwzględnienia spornego okresu staż pracy ubezpieczonej w warunkach szczególnych wynosi 14 lat, 11 miesięcy i 19 dni, zamiast 15 lat wymaganych do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej, a tym samym nie można uznać, że wnioskodawczyni nabyła prawo do tego świadczenia.

Ubezpieczona wywiodła skargę kasacyjną od tego wyroku, opierając ją na naruszeniu:

1. przepisu § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z postanowieniami Działu XII pkt 3 wykazu A stanowiącego załącznik do tego rozporządzenia, przez błędną wykładnię i niewłaściwe stosowanie, polegające na nieuzasadnionym ograniczeniu zakresu prac w szczególnych warunkach opisanych w rozporządzeniu jako „prace w prosektoriach i zakładach anatomopatologicznych, histopatologicznych i medycyny sądowej” jedynie do takich prac, w których występuje kontakt z materiałem biologicznie zakaźnym, podczas gdy treść powołanych przepisów nie

uzasadnia takiego ograniczenia;

2. przepisu § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a także przepisów Działu XII poz. 3 pkt 5 wykazu stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 25 października 1983 r. w związku z art. 32 ust. 2 i 4 ustawy emerytalnej, w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2009 r., a nadto w związku z przepisem art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) i w związku z art. 92 ust. 1 i 2 oraz art. 93 ust. 2 i 3 Konstytucji RP, przez niewłaściwe stosowanie tych przepisów, polegające na niedostrzeżeniu, iż przepisy zarządzenia wydanego przez ministra nie mogą ograniczać praw podmiotowych obywateli, wynikających z ustaw i wydanych na ich podstawie rozporządzeń;

3. przepisu art. 378 § 1 k.p.c. poprzez nierozpoznanie zarzutu apelacji odnoszącego się do zarzuconego Sądowi Okręgowemu błędu w zakresie ustaleń faktycznych obejmujących datę urodzenia odwołującej się.

Wskazując na takie zarzuty, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 32 ust. 1 w związku z art. 46 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3 art. 32 ustawy, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 ustawy emerytalnej. W myśl ust. 2 art. 32 ustawy emerytalnej, dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia. Natomiast stosownie do ust. 4 art. 32, wiek

emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243) wskazał jako nadal stosowane „przepisy dotychczasowe” tylko niektóre przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wyłączając dalsze obowiązywanie tych, które zawierały upoważnienie dla ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralnych związków spółdzielczych do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Stwierdził, że odesłanie do wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. To pozwala na wniosek, że ustanowione przed dniem wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach przepisy, o których mowa w odesłaniu, to tylko przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a wśród nich § 2 ust. 1 stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, § 4-8a określające wiek emerytalny i staż wymagany od pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz właśnie te wykazy. Nasuwa się zatem wniosek, że upadek kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczona jest praca w szczególnych warunkach, pozbawił mocy akty niższego rzędu, wydane na poziomie resortowym, zawierające wykazy prac w szczególnych warunkach wykonywanych w poszczególnych zakładach.

Określenie rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których przysługuje prawo do emerytury w wieku niższym niż powszechny, powierzone zostało w art. 55 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) Radzie Ministrów, z czego wypływa wniosek, że upoważnienie wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało podstawy prawnej do wydawania aktów

wykraczających poza regulację rozporządzenia, lecz obejmowało tylko ustalenie przez właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych (w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych) w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach. Tylko w granicach i na podstawie rozporządzenia wymienione podmioty mogły wskazać, na których stanowiskach w podległych im zakładach pracy wykonywane są prace wyszczególnione w wykazach - załącznikach do rozporządzenia jako prace w szczególnych warunkach, nigdy zaś ustanawiać wykazy nowych stanowisk pracy jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Wykazy resortowe mają zatem charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Taki wykaz resortowy ułatwia identyfikację określonego stanowiska pracy jako stanowiska pracy w szczególnych warunkach - w szczególności, jeśli w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie wymienia się konkretnych stanowisk, lecz operuje się pojęciem ogólnym. Innymi słowy, zarządzenia resortowe mogą mieć znaczenie jedynie w sferze dowodowej. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego, czy centralny związek spółdzielczy, w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych, ustalił w podległych i nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może - w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247).

Reasumując, dla określenia, czy praca była wykonywana przez ubezpieczonego w warunkach szczególnych podstawowe znaczenia mają wykazy zawarte w załączniku do rozporządzenia, które Sąd Apelacyjny, rozstrzygając niniejszą sprawę, całkowicie pominął. W szczególności nie zajął żadnego stanowiska odnośnie do tego, dlaczego praca na stanowisku młodszego asystenta biologa w Klinice Chirurgii Szpitala Uniwersyteckiego w K. polegająca na badaniach biopsyjnych próbek guzów nowotworowych nie może być uznana za wymienioną w

dziale XII pkt 3 tego załącznika stanowiącym, że pracami w warunkach szczególnych w służbie zdrowia i opiece społecznej są prace w prosektoriami i zakładach anatomopatologicznych, histopatologicznych i medycyny sądowej, bez żadnego ograniczenia do badań na materiale biologicznie zakaźnym. Oparcie się w tym zakresie jedynie na zarządzeniu resortowym było nieprawidłowe, bo błędnie Sąd Apelacyjny założył, że co do zasady niewymienienie jakiegoś stanowiska w zarządzeniu resortowym powoduje, iż praca na tym stanowisku nie może być kwalifikowana jako wykonywana w szczególnych warunkach, jak słusznie zarzuca skarżąca.

Niezależnie jednak od tego zauważyć należy, że Sąd odwoławczy posłużył się niewłaściwym zarządzeniem resortowym. Z uwagi na charakter zatrudnienia ubezpieczonej w spornym okresie, o tym, czy wykonywała pracę w szczególnych warunkach nie można było rozstrzygać na podstawie wykazu zawartego w zarządzeniu Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, odnoszącego się do zakładów pracy podległych temu Ministrowi, a nie do placówek służby zdrowia. Wykaz stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu zdrowia i opieki społecznej stanowi załącznik do zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 lipca 1983 r. (Dz. Urz. MZiOS Nr 8, poz. 40 ze zm.), w którym w dziale XII, poz. 3 wymienione są stanowiska, na których zatrudnieni w prosektoriami i zakładach anatomopatologicznych, histopatologicznych i medycyny sądowej pracownicy wykonują pracę w warunkach szczególnych. Z uwagi na ogólne sformułowanie rodzajów prac w dziale XII pkt 3 załącznika do rozporządzenia, właśnie to zarządzenie mogło być pomocne przy rozstrzygnięciu o charakterze pracy skarżącej w spornym okresie, a nie zarządzenie dotyczące zakładów pracy podległych Ministrowi Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Odnosnie do kwestii daty urodzenia ubezpieczonej, wskazanie w uzasadnieniu wyroku roku 1957 jest prawdopodobnie wynikiem oczywistej omyłki, bowiem wszelkie dane w tym zakresie zawarte są w aktach ZUS, tym niemniej należy przyznać rację skarżącej, iż Sąd odwoławczy winien zająć stanowisko w tej kwestii, skoro osiągnięcie określonego wieku jest warunkiem nabycia prawa do emerytury.

Podstawy skargi kasacyjnej okazały się zatem usprawiedliwione, wobec czego

Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.